

Comenius museum Bulletin

Jaargang 14
September 2009
Nummer 3

In dit Bulletin

Van de voorzitter
Verwacht
Strip
De kinderbijbel in het
Comenius Museum
Opening Orbis Pictus
De Moederschool
Werkgroep educatie
Vrijwilligers werken aan structuur
Vrijwilligersbeleid
Dagje uit
Uit het gastenboek
Wie is . . .

Redactie

Gerrit Brok
Wim van Schaik (opmaak)
Loes Spierenburg

Informatie en bezoek

Comenius Museum
Kloosterstraat 33
1411 RS Naarden
T 0031 (0)35 694 3045
F 0031 (0)35 694 1949
info@comeniusmuseum.nl
www.comeniusmuseum.nl
Rekeningnummer: 3437.03.513,
Rabobank Naarden-Bussum, t.n.v.
Stichting Comenius Museum.

Openingstijden

di t/m zo, 12.00-17.00 uur.

Gesloten:

25 en 31 december, 1 januari, 30 april.

Verwondering en herkenning

Beste vrienden van het

Comenius Museum

Nu de vakantieperiode (helaas) weer achter de rug is zijn de activiteiten in en aan het museum weer in volle hevigheid losgebarsten. In het vorige nummer van het Comenius Bulletin zijn de deurmagneten al genoemd. Inmiddels hebben alle instanties hun goedkeuring gegeven aan het plan en zijn de magneten geplaatst. Het werk is uitgevoerd en het is een grote verbetering dat nu de deuren tussen het trappenhuis en de tentoonstellingsruimte en de zalen onderling gastvrij open staan en dat bezoekers bij binnenkomst meteen een glimp van het mausoleum kunnen ontwaren. De entree wordt hierdoor een stuk plezieriger, niet alleen door de open deuren naar het mausoleum en naar de permanente tentoonstelling maar zeker ook door de verbeterde opstelling van de boeken e.d. voor de verkoop. Het ziet er allemaal gastvrijer en frisser uit. Dat geldt ook voor de filmzaal die is opgeknapt en nu voor de lopende tentoonstelling wordt gebruikt. De film wordt nu tijdelijk in combinatie met de permanente tentoonstelling vertoond.

Enige tijd geleden vroeg ik aan iemand hoe de permanente tentoonstelling over kwam, en het antwoord was vrij onthutsend: mooi, maar wie was die Comenius nu eigenlijk? Teneinde die vraag te beantwoorden hebben onze vrijwilligers een virtueel vitrine, met als onderwerp het werk van Comenius en de betekenis hiervan tot op heden, gemaakt en ingericht. Verder zijn er twee touchscreens geplaatst. We hopen door deze toevoegingen aan het tentoonstellingsmateriaal de bezoeker beter te kunnen informeren.

Aan de huisstijl wordt nog steeds gewerkt, het blijkt een weerbarstige materie. Nauw samenhangend hiermee is onze website: als je een nieuwe huisstijl invoert heeft dat vanzelfsprekend consequenties voor de uitvoering hiervan.

Rest nog iets te vertellen over de diffusieschermen achter het glaskunstwerk in het mausoleum. Door deze diffusieschermen wordt de verlichting van het kunstwerk 's avonds kwalitatief beter, maar de schermen beïnvloeden natuurlijk ook de natuurlijke verlichting overdag. Eén der panelen is op proef van een scherm voorzien opdat objectief de voors en tegens tegenover elkaar kunnen worden afgewogen.

Hans van Oostveen 16-09-09

Verwacht

01-10 Symposium De Moederschool
23-10 Historisch Café

Lezingen n.a.v. Orbis Pictus

26-10 Comenius en het onderwijs in de 17e / 18e eeuw.

02-11 Comenius en de schoolplaten in de 19e / 20e eeuw

09-11 Comenius en het Montessorionderwijs in Nederland.

12-11 Concert Comenius Cultureel

10-12 Opening tentoonstelling Kinderbijbels

* Dit bulletin in kleur: kijk op www.comeniusmuseum.nl onder nieuwsbrieven *

Strip

Bijbelstrips, literaire strips, geschiedenisstrips, rellstrips, filosofie in stripvorm – de educatieve strip is in opmars. 'Door de ogen te treffen, beweegt men de ziel', schreef al tweehonderd jaar geleden de maker van een prentenbijbel voor de jeugd. Aan de wieg van dit 'aanschouwelijk onder-richt' staat Jan Amos Comenius (1592-1670), een Tsjechisch theoloog, filosoof, taalkundige en pedagoog. Hij verliest ouders, vrouw en kinderen aan ziekten en oorlogen en is jarenlang op de vlucht, maar kan de laatste zestien jaar van zijn leven in relatieve rust in Nederland doorbrengen. Comenius is zo veelzijdig dat velen hem na zijn dood tot erflater zullen benoemen: kerk en Verlichting, wetenschap en vrijmetselarij. Hij is werkelijk een Multitalent. In Hongarije – de Janitsaren staan op enkele kilometers afstand – begint hij de Bijbel in het Turks te vertalen. Dat zal helpen in het onderlinge contact. In Londen, jaren later, ontmoet hij puriteinen die hem vragen om leiding te geven aan het kersverse Harvard College in de nieuwe kolonie overzee. Comenius kent geen grenzen. Deze universele 'pansoof' publiceert in 1658 zijn 'Orbis Sensualium Pictus': een leerboek voor kinderen over God, de wereld en omstreken, een mini-encyclopedie met plaatjes en toelichtende teksten in het Latijn en Duits. In Naarden, waar Comenius begraven ligt, is in het Comenius Museum een kleine, maar prachtige expositie gewijd aan dit buitengewone boek (nog tot 22 november, www.comeniusmuseum.nl). Toen ik er rondliep, waande ik me op kraambezoek bij de latere leesplankjes, historische schoolprenten en de geraamten in het biologielokaal. Maar ook van pictogram en PowerPoint staat de wieg bij deze visionair. Mij troffen vooral zijn verbluffende moderniteit en ongeschokte vooruitgangsgeloof, in een tijd dat de bevolking van Midden-Europa door godsdienstoorlogen werd gedecimeerd. Comenius was protestants theoloog – het eerste 'plaatje' van zijn boek gaat over God – maar zijn theologie had universele en oecumenische trekken. In de 'Orbis' gaat het eerste plaatje over 'godsdienst' over religie als algemeen menselijk fenomeen en pas de volgende vier behandelen heidendom, Jodendom, christendom en 'mahometisme'. Voor Comenius is christendom nummer één, maar ook andere religies krijgen de ruimte. Meer nog dan zijn theologische valt zijn pedagogische vrijzinnigheid op. Wat hij kinderen vooral wil bijbrengen, is: zelf kijken, horen, voelen, ruiken. Alleen proefondervindelijk kunnen zij zich immers de wereld toe-eigenen. Een fenomeen, deze aartsvader van de educatieve strip.

Willem van der Meiden

De Kinderbijbel in het Comenius Museum

Velen van ons zijn vertrouwd met het fenomeen kinderbijbel, of hebben er op zijn minst wel eens gezien. Minder bekend is dat Nederland een boeiende traditie heeft op dit gebied. De geschiedenis van de kinderbijbels in Nederland is onderzocht door Willem van der Meiden die op dit onderwerp zal promoveren. In zijn onderzoek ontdekte hij dat sinds 1640 meer dan 900 verschillende uitgaven op de Nederlandse markt verschenen. Voor het Comenius Museum aanleiding om aan de kinderbijbels een tentoonstelling te wijden.

In het voorwoord van de Kleine Printbijbel uit 1720 wordt Comenius genoemd als degene die een aanzet heeft gegeven voor het aanschouwelijke onderwijs. Dat is ook de ontwikkeling die terug te vinden is in het bijbelse onderwijs. Aanvankelijk werd de bijbel letterlijk als leerboek in de school gebruikt. In de zeventiende eeuw komen er boekjes op de markt die zich specifiek op kinderen richten. Naarmate de druktechnieken nieuwe mogelijkheden bieden, ontstaan ook geïllustreerde uitgaven. Tegenwoordig zijn er voor nahezueg iedere leeftijdsgroep specifieke boekjes beschikbaar.

In de tentoonstelling willen wij deze ontwikkeling laten zien in relatie tot de Christelijke feestdagen die belangrijke momenten uit het leven van Jezus gedenken. In de ontwikkeling van de tentoonstelling zal het Comenius Museum samenwerken met het Bijbels Museum, het Catharijnenconvent en het Nationaal Onderwijsmuseum.

De opening is voorzien op 10 december 2009. De tentoonstelling zal naar verwachting te zien zijn tot en met Pinksteren 2010.

Hans van der Linde

Jan Terlouw

Opening Orbis Pictus

De Moederschool

Met trots presenteren we ons eerste samenwerkingsproject van het Comenius Museum en het Nationaal Onderwijs Museum, leden van de Raad van Advies en de wetenschappelijke bijdrage van verschillende gerenommeerde wetenschappers.

Samenwerken met verschillende disciplines is de toekomst, ook voor ons Museum.

Dit boek van Comenius over de opvoeding van onze allerjongsten is actueler dan ooit.

De media staan er bol van. Het gaat niet alleen over de excessen, maar ook over hoe we van onze kinderen goede en verantwoordelijke burgers kunnen maken, die in de toekomst een positieve bijdrage aan onze samenleving geven. De realiteit van nu is het bekende dweilen met de kraan open: als er iets gebeurt, wordt het afgedaan als een incident, zonder de vraag te stellen waar en hoe te beginnen en wat er fout is gegaan. Wat kunnen we doen om onze kinderen een betere opvoeding te geven en daardoor excessen te voorkomen.

Comenius legt in dit boekje een grote taak neer bij de ouders en het gezin. De opvoeding begint in de visie van Comenius al voor de geboorte, dus tijdens de zwangerschap. Goede leefgewoonten, goed eten, rust en balans in je leven en relatie moeten het jonge leven een optimale start geven

Het kind exploreert vanaf zijn geboorte vanuit het VEILIGE gezin zijn omgeving. De ouders spelen daar zeker de eerste jaren een cruciale rol in. Bescherming, goede voeding, rust, regelmaat, reinheid, maar ook aanmoediging door middel van spelletjes,

liedjes zingen, knuffelen, voorlezen en zintuiglijke ontwikkeling, zijn belangrijke elementen. Zo leert een kind spelenderwijs zijn naaste omgeving kennen, steeds een stapje verder, de familie, de tuin, de buurt etc. Later komen er meerdere figuren in het kinderleven die waardevol zijn en zo breidt de horizon van het kind zich verder uit. Maar altijd vanuit de basis veiligheid en vertrouwen in zijn opvoeders. Comenius vond ook de godsdienstige opvoeding heel belangrijk. Ook daarin hadden de ouders een belangrijke taak.

Naast de vertaling van Comenius hebben een aantal hedendaagse wetenschappers/opvoedkundigen zich gebogen over de actualiteit en het belang van Comenius geschriften voor de moderniteit en de moderne opvoeding. Dr. Martine Delfos, Prof. Dr. Willem Koops, Prof. Dr. Leendert Groenendijk en Prof. Dr. Dagmar Capkova.

Het boek laat ook zien dat veel van deze oude kennis verloren is gegaan en dat het tijd wordt een andere bete-

re weg in te slaan, die de ouders helpt het kind een zo goed mogelijke start in zijn leven te geven. Want zoals al heel veel wetenschappelijk werk heeft aangetoond zijn de eerste vijf levensjaren bepalend voor een mensenleven. Het is goed dat we daar van doordrongen zijn. Ik wens iedereen veel leesplezier.

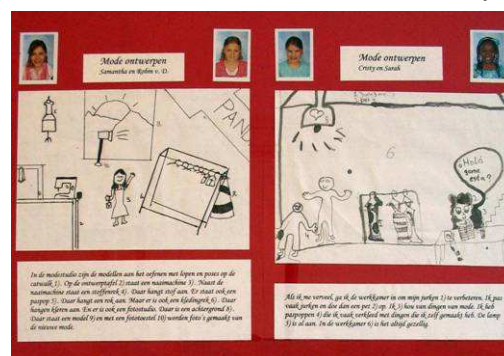
Maud Arkesteijn-van Willigen, voorzitter Raad van Advies, vertaler boek Comenius

Het is dikwijls druk achter de schermen van het museum. Zo werd voor het bespreken van het boekje een zonnig plekje op de bovenverdieping gecreëerd. Red.

Werkgroep Educatie

Een pas geboren kind groeit op in een omgeving die als vanzelfsprekend aanwezig wordt geacht. Het is aan volwassenen opgroeiende kinderen oog, aandacht en waardering te laten krijgen voor hetgeen onze voorouders tot stand hebben gebracht. Zo kunnen we trots worden op ons gezamenlijk bezit en zorgdragen voor een goed beheer en bestending van de verworvenheden uit het verleden. Deze gedachte heeft ertoe geleid dat de Stichting Omgevingseducatie i.s.m. het Comenius Museum een project heeft ontwikkeld voor kinderen van de groepen 6 van de Naardense basisscholen, te beginnen met de Comenius school. Op school wordt middels het projectboekje in een aantal lessen kennis gemaakt met Comenius. Als sluitstuk wordt een bezoek gebracht aan het Comenius Museum, waar vrijwilligers van de werkgroep educatie de leerlingen ontvangen en rondleiden. Vooral het mausoleum maakt indruk. Veel vragen worden gesteld en beantwoord. Tot slot van het 1 uur durende bezoek eten de kinderen hun boterham in de museumtuin en doen wat zintuigoefeningen in navolging van Comenius' didactiek van leren door je zintuigen te gebruiken. Als aandenken krijgen de kinderen een boekwijzer van het museum. Op school hebben de leerlingen de indrukken verwerkt in een werkstukje, waarvan de resultaten als kleine

expositie te zien zijn in de gang van het museum. De reacties op het bezoek waren, zowel van leerkrachten, leerlingen als museumvrijwilligers, zeer positief. Na evaluatie zullen ook de andere scholen op bezoek komen in het Comenius Museum, zodat voor de Naardense jeugd Comenius "een oude bekende" zal worden.

Hans Riswick

Vrijwilligers werken aan structuur

Ongeveer 30 vrijwilligers zijn in het museum werkzaam om de dagelijkse zaken te regelen en in stand te houden.

Tijdens het "directieloze" tijdperk zijn we bezig geweest met het opzetten van grotere en kleinere werkgroepen. Soms is dit een éénmanspost (b.v. het samenstellen van het balierooster), maar er zijn ook groepen die uit meer mensen bestaan en regelmatig bijeen komen (werkgroep tentoonstellingen).

Om nu voor iedereen zichtbaar te maken wat de vrijwilligers doen en zouden willen doen zijn we bezig met het schrijven van taakbeschrijvingen. Hierdoor wordt inzichtelijk gemaakt waar iedereen mee bezig is en wat er nodig is om alles nog beter te laten functioneren. Directie en bestuur zullen de uitkomsten toetsen aan het beleidsplan en dan bekijken of dit aangepast moet worden aan de wensen van de vrijwilligers

Vrijwilligersbeleid

Een jarenlange doorn in het oog van het museum was het ontbreken van een vrijwilligersbeleid. Als een organisatie bestaat dankzij de vrijwillige inzet van zoveel mensen is het noodzakelijk dat hierover ook wat op papier komt te staan.

Een werkgroepje van drie personen heeft inmiddels een concept vrijwilligersbeleid opgesteld, waarin rechten en plichten van de vrijwilligers worden vastgelegd.

Ook hier zal het bestuur zich binnenkort samen met de directeur over gaan buigen.

Op deze manier werken bestuur, directie en vrijwilligers samen om de werkstructuur van het museum te verbeteren.

Dagje uit

Elk jaar gaan bestuur en vrijwilligers samen een dag op pad om elkaar op een ongedwongen manier te ontmoeten. Meestal wordt gezocht naar een gelegenheid waar we ook nog iets van kunnen opsteken. Dit jaar is gekozen voor een dag in het Noord-Hollandse dorp De Rijp.

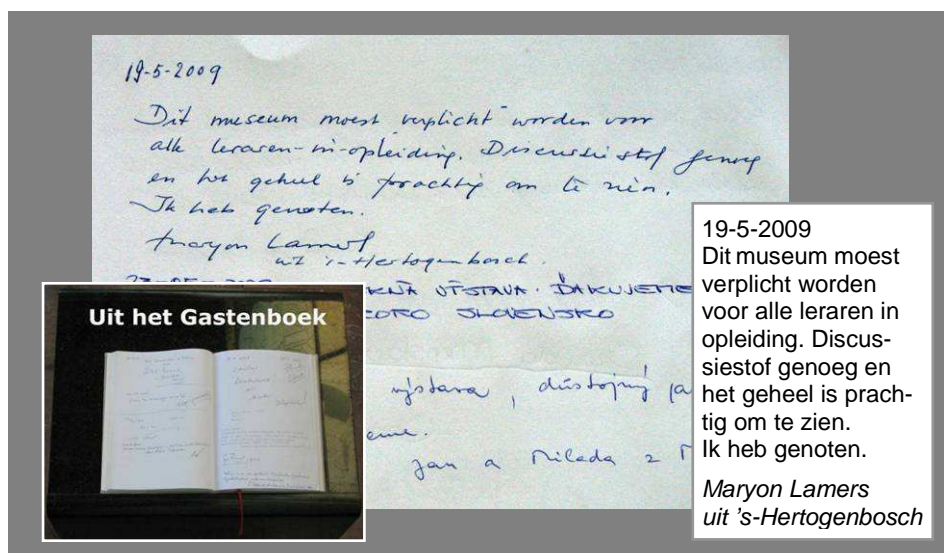
We hebben het museum "In 't Houten Huis" bezocht. Dit museum is op een bepaalde manier te vergelijken met het Comenius Museum.

Natuurlijk, het onderwerp is heel verschillend, maar de overeenkomsten zijn dat het ook een klein museum is en dat het door vrijwilligers wordt ge-

rund. Een beetje jaloers werden we wel bij het zien van de open, gezellige ontvangstruimte, een koffiehoeke en de moderne technologie waarmee het museum is ingericht. Dit is vooral te danken aan een niet zo lang geleden uitgevoerde verhuizing. Maar ideeën hebben we in ieder geval opgedaan.

De introductiefilm en rondleiding gaven een goed beeld van het museum als geheel en de geschiedenis en ontwikkeling van de streek.

Na een tochtje met de museumboot was er een lunch in een restaurant. De dag werd besloten met een rondwandeling o.l.v. een gids. Een prettige, leerzame en vooral gezellige dag.

19-5-2009
Dit museum moest verplicht worden voor alle leraren in opleiding. Discussiestof genoeg en het geheel is prachtig om te zien. Ik heb genoten.

Maryon Lamers
uit 's-Hertogenbosch

Wie is . . . In maart 2007 ben ik begonnen als vrijwilligster bij het Comenius Museum. De eerste 1,5 jaar heb ik geregeld in het weekend bij de balie gewerkt. Het is leuk om bezoekers en toeristen te ontvangen, wegwijs te maken in het museum en informatie mee te geven. Ik vind de achtergrond van Comenius interessant en het is fijn om dit over te kunnen brengen aan de bezoekers. Op dit moment houd ik mij bezig met de voorraad en bestellingen van de boeken en artikelen. Ook ben ik als gastvrouw af en toe aanwezig bij b.v. openingen van nieuwe tentoonstellingen en concerten die worden gegeven in het museum. Naast mijn huidige parttime baan als medisch secretaresse hoop ik nog lange tijd als vrijwilligster bij het Comenius Museum te blijven werken. . . . **Esther Nijhuis**

